

דעת הלכה

יצא לאור ע"י בית ההוראה
"שערי הוראה"
נערך ע"י הרב יוסף
אייזנשטיין שליט"א מרבני
בית ההוראה מו"צ ומח"ס
דעת הלכה וש"ע השל"ה
לפי סדר דף היומי בהלכה

גליון 90 בהעלותך

דיני קשר של קימא ומעשה אומן, קשר שמשליכו לאשפה, שני קשרים זה על זה, קשר בראש חוט אחד, פתיחת בית הצואר, הכנסת שרוך בנעלים חדשים וישנים, נקשר בלי כונה, כפפות הקשורים, עניבה על קשר או על עניבה, אזיקונים קשר שנמלך, גדרי בישול באוכל במתכות ובעץ, בפלסטיק חד פעמי, מלאכה בשבת בשוגג ובמזיד

סימן שיז

דין קשירה ועניבה בשבת

מתירו עד שבעה יום. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ה).

קשר שאין של קימא
ו. אם עשוי להתיר לדעה א' באותו יום, **משבת למוצאי שבת**, ואף מליל שבת ליום שבת שהוא פחות מכ"ד שעות, ולדעה ב' **תוך שבעה יום**, מותר לכתחילה. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ו).

קשר שמשליכו לאשפה
ז. קשר שעושים לזמן מסוים וכשאינן צורך בו משליכו קשור לאשפה, י"א שהוא **קשר של קימא** כי אינו עומד להתירו לעולם. (הגר"ש אלישיב בנשמת אברהם מהדו"ב סק"א, ועיין שו"ע"ר סי' תרנ"א ס"ו). וי"א שהוא **כקשר לזמן קצר ומותר**. (הגר"ש אורבך בש"כ פט"ו הע' רט ח"ג, מנחת יצחק ח"ח סי' כז).

התרת או ניתוק הקשר
ח. כל קשר לענין התרתו דינו **כמו בקשירתו**. וכל קשר שמותר להתירו אם אינו יכול להתירו **מותר לנתקו** אם הוא לצורך, ואין לעשות כן בפני עס הארץ שלא יבוא להקל יותר. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ז). ואם מנתקו כדי שיוכל להגיע לחפץ הקשור ולא כדי לנתק החוט מותר **לנתקו בדרך קלקול**. (הגר"ש אורבך בש"כ פ"ט הע' נה).

מעשה אומן ואינו של קימא
ט. אם קשר מעשה אומן אף שאינו של קימא ואף בעשוי **להתיר באותו יום**, למחבר אסור. ולרמ"א תלוי אם הוא של קימא. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"י).

לצורך מצוה
י. לצורך מצוה כגון שקושר **למדוד אחד משיעורי התורה**, שקושר שני חבלים כדי שיוכל למדוד שיעור מקוה, מותר לקשור קשר אף **מעשה אומן** שאינו של קימא אף שעשוי לזמן, והוא שאי אפשר בענין אחר. ואם יכול יעשה **מעשה הדיוט או בעניבה** ולא יתיר איסור דרבנן. ולרש"י ותוס' קשר

הקדמה

דעת הרי"ף ורמב"ם ומחבר
א. אם הקשר של **קימא** שעשוי להתקים תמיד ואין קוצב זמן להתירו, **ומעשה אומן** חייב חטאת. אם הקשר של **קימא ואינו מעשה אומן או מעשה אומן ואינו של קימא** פטור אבל אסור. ואם **אינו מעשה אומן ואינו של קימא** מותר לכתחילה.

דעת רש"י ורא"ש
ב. שאינו תלוי במעשה אומן, רק אם הקשר של **קימא** שדרכו שישאר לעולם אף שמעשה הדיוט חייב חטאת, ואם הוא **רק לזמן** פטור אבל אסור. ואם דרכו **להתירו באותו יום** מותר לכתחילה ולי"א אף בדרכו להתירו **תוך שבעה יום**.

סעיף א

קשר של קימא ומעשה אומן
ג. הקושר קשר של קימא ומעשה אומן, אף שאינו מהודק חזק ויכול להתירו באחת מידיו, **למחבר חייב** כי לא ניתן מעצמו. וכגון **קשר הראשון בנקב הגמל** בחטמו שעומד לעולם, או קשר הראשון בנקב שבראש הספינה שמתקים תמיד, או קשרי רצועות מנעל וסנדל שקושר בעשייתם בתוך המנעל שקיים לעולם. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"א-ד).

של קימא ומעשה הדיוט
ד. הקושר קשר של קימא ואינו מעשה אומן, כגון נפסק רצועה או חבל וקשרו או קשר חבל בדלי או קשר רסן בהמה שהם מעשה הדיוט והם לקימא, למחבר פטור, ולרמ"א חייב בשל קימא **אף של הדיוט**. (שו"ע ס"א).

קשר לזמן
ה. הקושר קשר שאינו של קימא ודעתו **שיתקיים איזה זמן ומעשה הדיוט**, למחבר מותר, ולרמ"א פטור אבל אסור. ולדעה א' היינו כל שאינו עשוי **להתיר באותו יום** אלא למחר, ולדעה ב' שאינו

האסור הוא אף במקום מצוה. (שו"ע ס"א, מ"ב ס"ק יא-יג).

שני קשרים זה על זה

יא. י"א שיש לזהר שלא להתיר שום קשר שהם שני קשרים זה על זה, כי אין אנו בקיאים מהו מעשה אומן שלר"ף ורמב"ם אסור אף כשמתיר בו ביום, ומסתבר שכל קשר שקשור היטב הוא מעשה אומן ושני קשרים זה קשר אמיץ. (שו"ע ס"א, מ"ב ס"ק יד). וכן אסור להדק קשר רופף על גבי קשר כהידוק קשר עליון שבציצית. (קצות השולחן סי' קמו ס"ק ד, שולחן שלמה ס"ק א' ה). ואם שני הקשרים אינם מהודקים כמו במטפחת ראש מותר. (הגרש"ז אורבך בש"כ פט"ו הע' קסז, הגרי"ש אלישיב בארות שבת ח"א פ"י הע' טז, שבה"ל ח"ח סי' ס).

קשר בראש חוט אחד

יב. כשקושר שני דברים ביחד נחשב שני קשרים קשר חזק, אבל אם עשה קשר בראש אחד של חוט או משיחה דינו כשני קשרים. כי מתהדק חזק. (שו"ע ס"א, מ"ב ס"ק טו).

סעיף ב

נשמטו רצועות מנעל וסנדל

יג. נשמטו לו רצועות מנעל וסנדל, או במנעלים שעשויים פרקים ומחוברים על ידי הרצועות וכשנשמט הנעל מרוב הרגל ממקומו ומחזירו ומהדקו מחדש מותר להחזיר הרצועות למקומם. ובלבד שלא יקשור, אבל רצועה חדשה אסור כי מתקן הנעל. (שו"ע ס"ב, מ"ב ס"ק יז-יח).

נקב רחב וצר

יד. לרמ"א ההיתר להחזיר רק בנקב רחב שנכנס בלא טורח, אבל בנקב צר שנכנס בטורח אסור שחששו שיקשור. ולאחרונים במקום שרגילים לקשור אסור אף בנקב רחב, ובנקב צר אסור אף במקום שאין רגילים לקשור. ולכן ברצועות שלנו במנעלים ומכנסים שרגילים לקשור בראשם אסור להחזירם. (שו"ע ס"ב, מ"ב ס"ק כ). ובזמנינו שאין הדרך לקשור בשרוכי הנעלים מותר להחזירם. (שולחן שלמה ס"ק ח ב).

הכנסת רצועות במנעל חדש

טו. במנעל חדש או בסרבל ומכנסים חדשים אסור להכניס רצועות או משיחה אף אם הנקב רחב, כי מבטל אותם שם ומתקן המנעל או הבגד. אבל אבנט מותר להכניס אף במכנסים חדשים כי אינו מבטלו שם ועשוי להכניס ולהוציא. (שו"ע ס"ב, מ"ב ס"ק טז). אם החגורה מיוחדת לבגד זה אסור להשחילה בשבת כי מתקן הבגד וחלק ממנה. (הגרש"ז אורבך בש"כ פט"ו הע' רט). אף אם היה השרוך קודם בנעל אסור לתתם בנעל אחר. (הגרש"ז אורבך שולחן שלמה סק"ח).

שרוך שאינו מבטל

טז. אם משחיל שרוך בנעל או בבגד באופן שבודאי

לא יבטלו שם כגון שהם בצבע שונה מותר. וכתפיות מותר ליתנם אף במכנסים חדשים אף שהם מיוחדות להם כי הדרך להסירם לפעמים. (קצות השולחן סי' קמו ס"ק ג-ד).

סעיף ג

התרת בית הצואר

יז. מתירים בית הצואר מקשר שקשרו כובס שאינו קשר של קימא שאינו עשוי להתקים רק עד שיקחנו לביתו, ויש מחמירים אלא אם עשוי להתיר באותו יום של הכביסה. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק כא).

פתיחת בית הצואר

יח. אין פותחים בית הצואר מחדש, שמתקן הבגד וחייב משום מכה בפטיש שהוא גמר מלאכה. ואף אם כבר נפתח רק חזר האומן וקשרו או תפרו ביחד כדרך האומנים, שאין יכול להתירו אלא אם יחתוך החוטים או ינתקם ולכן נחשב כפתיחה מחדש. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק כב-כג).

זוג מנעלים התפורים

יט. אסור לנתק או לחתוך זוג מנעלים התפורים יחד כדרך שהאומנים תופרים אותם עד גמר המלאכה, כי נחשב כקורע על מנת לתקן, אף שהתפירה אינה של קימא שאין חילוק בתפירה בין של קימא לאינה של קימא. ויש מתירים בתפירה שאינה של קימא, ואין להתיר בפני עם הארץ. (שו"ע ס"ג, מ"ב ס"ק כד-כה).

משיחות שנקשרו

כ. כתונת שנקשרו המשיחות ולא יוכל להתיר, מותר לנתקם שעשוי להתירו בכל זמן שירצה ואינו קשר, ולא יעשה כן בפני עם הארץ אלא בצנעה. ואינו כקשרו אומן בשעת מלאכה שכשחותכו ומנתקו הוא מכה בפטיש והוא גמר מלאכה, אבל מה שנקשר אחר גמר הבגד אין שייך בזה גמר מלאכה כשמנתקו. ואם אינו רגיל להתיר הקשר של כתונת אלא משבת לשבת אסור לנתק כמו שאסור להתיר. ואם דרכו לעשות עניבה ובלא כונה נקשר דינו כקשר שעשוי להתיר בכל יום. (מ"ב ס"ק כג).

כפפות קשורים יחד

כא. מותר להפריד דברי לבוש הבאים קשורים יחד מהמפעל כגון כפפות, כי כבר היו ראויים לפני שנתחברו. (הגרש"ז אורבך בש"כ פט"ו הע' רי). ולכן מותר להסיר תוויות מחיר. (הגרש"ז אורבך בבנין שבת פ"ב ג).

סעיף ד

קשירת דלי

כב. קושרים דלי לבאר מים או אם נפסק החבל שעל הדלי, במשיחה או באבנט שחשוב ואינו מבטלו ואינו קשר של קימא, אבל לא בחבל אף של גרדי שחשוב שגזרו אטו חבל שאינו חשוב שדרכו

לבטלו שם והוא של קימא, ואף אם יחשוב לקשרו שם **לפי שעה** אסור. וזה בדליים הקבועים בבור, אבל **בדליים שלנו שאין קבועים בבור** ועתיד ליטול משם את הדלי אינו קשר של קימא. (שו"ע ס"ד, מ"ב ס"ק כו-כח).

סעיף ה

עניבה

כג. עניבה מותר כי אינו קשר. ואפילו **עשה קשר למטה** נהגו היתר. וכתבו האחרונים רק **בעשוי להתיר בו ביום** כי עניבה על קשר אינו מעשה אומן, אבל אם עומד להתקים איזה זמן **כגון בלולב** אסור לעשות קשר למטה רק עניבה בלבד, ויכול לעשות **שתי עניבות** זה על גב זה. (שו"ע ס"ה, מ"ב ס"ק כט).

קשירת ספר תורה

כד. ספר תורה אין לקשרו בעניבה על גבי קשר **אם לא יפתחו בו ביום**. (מנחת שבת ס" פ ס"ק קנה). וכן אין לקשרו כן ביום חמישי שלא יוכלו להתירו בשבת. (קצות השולחן ס" קמו ס"ק ג). ואם **כי יש לימוד זכות** על העושים כן, לכתחילה לא יעשו. (שו"ת מהרש"ג או"ח ס"י ס). ויש שלמדו זכות על מנהג העולם להקל בזה כי זה **צורך מצוה**. (קצות השולחן שם, הגרש"ז אורבך בש"כ פט"ו הע' קעח).

אזיקונים

כה. אזיקונים יש **מתירים** לקשור על ידו, שאינו קושר דבר בדבר רק מהדקם ותופסם יחד. (חוט שני ח"ב פל"ד ס"ק יב). ויש **אוסרים**. (הגר"ש וואזנר מבית לוי ח"י"ט עמ' מו).

סעיף ו

קשירת חבל בפתח

כו. קושרים חבל בפני הפרה שלא תצא, ואפילו **בשני ראשי הפתח**, כי מהסתם יתיר שניהם, ולא חששו שיתיר ראש האחד ויניח ראש השני קשור. וכן מותר לקשור **שני חבלים זו למעלה מזו** ואין אומרים שמבטל אחד כי פעמים מתיר את זו ופעמים את זו, אבל אם בדעתו לבטל לאחד אסור. (שו"ע ס"ו, מ"ב ס"ק ל).

סעיף ז

חבל לקשרו בפרה

כז. מטלטלים **חבל של אורג** לקשרו באבוס ובפרה ולא חששו שיתיר ראש האחד ויניח שם ראש השני, כי חבל אורג חשוב ולא יניחו שם, אבל **חבל סתם** לא שמא יניח ראש אחד קשור, ולא גזרו בחבל אורג אטו חבל סתם. ואין חשש משום מוקצה כי סתם חבל שבבית מוכן לתשמיש. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק ל-לג).

קושר רק מצד אחד

כח. אם היה קשור **באבוס ורוצה לקשרו בפרה**, או שהיה קשור **בפרה ורוצה לקשרו באבוס** מותר בכל אופן, כי מהסתם הקשר שכבר היה מניחו קשור ומתיר את השני. (שו"ע ס"ז, מ"ב ס"ק לד).

קשר שנמלך לבטלו

כט. כל קשר שלפעמים נמלך ומבטלו שם לעולם, אף **שתחילת עשיתו לא היתה להניחו לעולם** אסור מדרבנן, ולכן אסור לקשור רצועות המכנסים שלפעמים נמלך ומבטלו עד שיהא בלוי. (מ"ב ס"ק לד).

אכלי בהמה

ל. אכלי בהמה מותר לקשור בהם בשבת שלא שייך בו קשר של קימא, ודוקא **בגמי לח** וכדומה שכשיתבש תנתק, אבל **קש וכיוצא בו ועלים של לולב** שלא מתנתק דינו כתבן. (מ"ב ס"ק לד).

פותל חבלים

לא. הפותל חבלים חייב משום קושר, והמפרידם ואינו מכוין לקלקל חייב משום מתיר. (מ"ב ס"ק לד). וסגירת שקיות על ידי ליפוף חוט מתכת בראשם בחזקה יש להסתפק אם זה כפותל פתילים, ולכן ראוי שלא לפתוח **בקבוקי משקה מוגז שעל הפקק יש חוט ברזל מגולגל**. (הגרש"ז אורבך בש"כ פט"ו הע' קסו וח"ג שם, הגר"ש אלישיב בארחות שבת ח"א פ"י הע' נא). ויש שכתבו שהמחמיר אינו מהמתמיהים ואין למחות ביד המקילים. (שבה"ל ח"ה ס"י נה, וח"י ס"י סא).

סימן שיח

דין המבשל בשבת

ממנו כלי, ומרפה **דבר הקשה**. וכן הממסס את הדונג והשעוה או חלב או זפת וכופר וגפרית הרי זה תולדת מבשל. (מ"ב סק"א). ולהניח **קדירה ריקנית או פח על גבי האש** ויתחמם בשיעור שהיד סולדת בו יש אוסרים משום חצי שיעור. (חזו"א או"ח ס"י נ סק"ט, וסי' לו ס"ק יא). ויש מתירים. (אג"מ או"ח ח"א ס"י צג, מנחת שלמה ח"א ס"י יא, הגר"ש אלישיב בשבות יצחק שהיה וחזרה פ"ד ה, שבה"ל ח"א ס"י צא).

יבוש אדמה ועץ

ג. המבשל כלי **אדמה** עד שיעשו חרס חייב משום מבשל כי קודם שמתחזק הכלי ונצרך בכבשן ונעשה

סעיף א

בישול מאכל ומים ואופה

א. אחד **המבשל** מאכל או סממנים או מחמם מים שראוי לשתיה בלא בישול או חלב, ואחד **האופה** פת שמענין בישול הוא הכל ענין אחד וחייב. (מ"ב סק"א).

מתוך מתכות וממס דברים

ב. המתוך אחד ממניי מתכות כל שהוא או **המחמם את המתכות עד שתעשה גחלת** הרי זה תולדת מבשל שבחמומו מרככו שיהא ראוי לתקנו לעשות

חרס מתבשל טיט הכלי. וכן הנותן **חתיכת עץ בתנור** ליבשו מתחילה מתרפה ויוצא ממנו הלחלוחית וחייב משום מבשל, ולכן יזהר שלא להניח עצים לחים על התנור ליבשם אחר שקיעת החמה. (מ"ב סק"א).

כלל בישול
ד. כללו של דבר בין **שריפה גוף קשה** באש, או **שהקשה גוף רך** הרי זה חייב משום מבשל. (מ"ב סק"א).

רותח לפלסטיק חד פעמי
ה. מותר לערות רותחים לכלי פלסטיק חד פעמי אף **שמתרכז מהחום**, כי אין מתכוין **למלאכה** ואינו נחשב מלאכה. (שבה"ל ח"י סי' נז). ואין נעשה **רץ כשיעור לעשות ממנו צורות** ואין לעושה רצון ותועלת מהריכוך. (שולחן שלמה שולי הגליון סק"ו). וגם זה ריכוך של **דבר רך**. (הגר"ש אלישיב בהלכות שבת בשבת ח"א פה ע' 23).

להמיס חמאה ולרכך צנימים
ו. **להמיס חמאה יש אוסרים**. (כלכלת שבת כללי ל"ט מלאכות יא ד"ה המתיך). ויש מתירים כי ראוי לאכלה כמות שהיא. (הגר"ש אלישיב בשבות יצחק בישול פ"ג ג) **ולרכך צנימים** יש שנסתפקו. (שואל ומשיב תליתאה ח"ב סי' כ). ויש שהתירו כי לא נאסר ריכוך במאכל גמור. (הגר"ש אלישיב שם, הגר"ז אורבך בשש"כ פ"א ע' קפג).

בשר על גחלים
ז. הניח בשר על גבי גחלים אם נצלה צליה גמורה **כשיעור גרוגרת** חייב, ואפילו אם רק מתלקט **משנים ושלושה מקומות** חייב, ובפחות משיעור אסור משום חצי שיעור. ואף אם לא היה צליה גמורה רק **כמאכל בן דרוסאי** חייב והוא שיהיה **צלוי משני צדדים** ואם לא פטור אבל אסור. (מ"ב סק"א).

המבשל בשבת במזיד
ח. המבשל בשבת או שעשה אחת משאר מלאכות **במזיד**, אסור לו ליהנות ממלאכה זו לעולם כי קנסוה רבנן, ומותר לו ליהנות מדמי המלאכה. **ולאחרים** מותר במוצאי שבת **מיד**, ואף למי שנתבשל בשבילו. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ד-ה).

במלאכת ישראל אין בכדי שיעשו
ט. אין צריך להמתין בכדי שיעשו במלאכה

שישראל עושה, כי אין לחוש שיבוא פעם אחרת לומר לישראל לבשל בשבילו בשבת, ועוד שהישראל לא ישמע לו כי אין **אדם חוטא ולא לו**. ורק במלאכה הנעשית **על ידי אינו יהודי לישראל**, שקל בעיניו איסור אמירה לגוי חששו שיבוא לעשות כן פעם אחרת שיהא מוכן לו במוצאי שבת מיד. (מ"ב סק"ה).

המבשל בשבת בשוגג
י. אם עשה המלאכה **בשוגג בדין או שכח**, אסור בו ביום גם לאחרים, **ולערב מותר גם לו מיד**. ודעת השו"ע כר"י ורמב"ם שפסקו כרבי יהודה, והגר"א הסכים לתוספות וסיעתו שפסקו כרבי מאיר שבמזיד אסור לו ולאחרים עד מוצאי שבת, **ובשוגג מותר גם לו מיד**, ובמקום הצורך יש לסמוך על זה בבישול בשוגג. (שו"ע ס"א, מ"ב סק"ו-ז). **ובמלאכה דרבנן** הוכיח הגר"א שלכל השיטות בעשה בשוגג אין לאסור בדיעבד ליהנות ממנה. (מ"ב סק"ג).

ספק מלאכה
יא. בכל מקום שיש **מחלוקת אם אסור לעשות המלאכה** או לא אין לאסור בדיעבד, כי איסור מעשה שבת הוא קנס דרבנן, וספק דרבנן להקל. (מ"ב סק"ב).

דין הקדירה שבישל בה
יב. הקדירה שבישל בה בשבת במזיד אסורה לו לבשל בה שהיא **בלועה מדבר האסור** לו. ודוקא המבשל לבריא, אבל המבשל לחולה מותרת הקדירה. (מ"ב סק"ד).

אין שבת מכין ליום טוב
יג. אם היה **יום טוב במוצאי שבת** אפילו בישל בהיתר, כגון שבישל לחולה, אסור לבריא גם ביום טוב ראשון, כי אין שבת מכין ליום טוב. (מ"ב סק"ה).

נתערב דבר האסור בשבת
יד. אם **נתערב בשבת אותו דבר שנתבשל במזיד** באחרים, למג"א אינו מתבטל ואסור לו ליהנות בשבת מזה, כי למוצאי שבת יהא מותר לאחרים נחשב דבר שיש לו מתירים שאינו בטל אף באלף. ובחוות דעת חולק. והיינו **למבשל בעצמו** אבל לאחרים לכל השיטות נחשב דבר שיש לו מתירים. (מ"ב סק"ה).